

Bingsjömusiken är stor konst – lockar generation efter generation av spelmän

Ellika Frisell ger sin förklaring om Bingsjömusikens stora dragningskraft

Folkmusiken från Bingsjö i Dalarna är en av Sveriges stora folkmusiktraditioner. Det finns tusentals folkmusiker runt om i landet som älskar Bingsjömusiken och tusentals dansare som dansar bingsjöpolskan.

En av de personer som verkligen fastnat för Bingsjömusiken är Ellika Frisell, idag lärare vid institutionen för folkmusik på Kungliga Musikhögskolan (KMH) i Stockholm. Hon har sedan 90-talet delat sin tid som violinpedagog vid KMH och turnerande folkmusiker. Hon är en framgångsrik folkmusikartist och 2014 invaldes Ellika Frisell i Kungliga Musikaliska Akademin.

Ellika fastnade för Bingsjömusiken 1979, vid 26 års ålder. Hon träffade 1980 Pekkös Gustaf och Nils Agenmark, två av de stora traditionsbärarna när det gäller Bingsjömusiken. Hon fortsatte spela regelbundet med båda så länge de levde. Hon fördjupade sig i Bingsjömusiken samtidigt som hon även fördjupade sig i traditionsmusik från andra delar av världen. Hon har spelat med musiker från bland annat Iran, Baluchistan, Indien och Senegal i Afrika.

Fiolpedagog och artist

1980 fattade Ellika ett viktigt beslut. Hon beslöt sig för att bli musiker och fiolpedagog. Hon började den treåriga violinpedagoglinjen på SMI och fick examen i violinspel. Efter denna utbildning så arbetade Ellika som kursledare i fiol och låtspel och var kursledare för många olika grupper varje vecka hos studieförbundet ABF i Stockholm. Både som pedagog och artist var Bingsjömusiken en musikalisk plattform.

- Jag har sysslat med Bingsjömusiken i större delen av mitt liv, säger Ellika som idag är 69 år.

Varför är Bingsjömusiken så intressant?

- Det korta svaret är väl att jag tycker så mycket om den. den är så bra. Bingsjömusiken är stor konst, som

lockat generation efter generation av musiker att spela den, svarar hon.

Varför stor konst?

- För att Bingsjömusiken har det som stor konst ofta har. Komplexitet. Den är tillgänglig, men bjuder på motstånd. Den är djup och ytlig. Den är vacker men också krävande och därför så spännande. Bingsjömusiken är full av rytmiska och melodiska detaljer och egenheter som kan formas i stunden av den som spelar, svarar hon.

Se Ellika på Youtube

Om Du som läser detta kanske själv vill höra hur det låter, gå in på Youtube. Där finns ett antal videor publicerade där Ellika spelade med Pekkös Gustaf. På Youtube hittar Du också solospel med Ellika. Till stor del är det Bingsjömusik men även musik från Orsa och norra Hälsingland.

Ellika kommer ursprungligen från Stockholm men hon följde den gröna vägen som drog över landet i slutet av 1960-talet och under 1970-talet. Hon flyttade med ett kollektiv till Delsbo 1971. Hon ville arbeta mot nedläggningen av landsbygden. Hon jobbade på en ljusfabrik. Hon blev aktiv i Dellenbygdens folkdanslag. Efter några år lyckades Ellika och hennes vänner få igång en folkkurs och hon lärde sig spela fiol.

- Vi tvingade Thore Härdelin att starta folkkursen. Vi hade kurs en gång i veckan. Vi lärde oss hälsingelåtar. Han var otroligt petig med stråk och rytmisering. Idag tackar jag honom för det, säger hon.

Något år senare började Ellika även spela till dans, till barngrupper i Dellenbygdens folkdanslag, och vid gammeldanstillsällningar, bland annat tillsammans med Thore Härdelin.

1979 gick Ellika kurs på Hantverkets Folkhögskola i Leksand. Då träffade hon ett antal ledande folkmusiker i Dalarna, bland andra Pers Hans Olsson, Per Gudmundsson och Jonny Soling. Det var då hon fick upp ögonen för Bingsjöpolskan. 1979 började hon en ettårig spelkurs på Malungs Folkhögskola med Jonny Soling som ledare.

Pekkos Gustaf & Nils Agenmark

- Jonny tog med mig till Bingsjö och då träffade jag Pekkös Gustaf för första gången, säger hon.

1980 träffade Ellika även Nils Agenmark för första gången.

Den upplevelse hon fick vid mötet med folkmusiken från Bingsjö ledde till nya beslut. Under denna period fattade hon beslut att bli professionell musiker. Hon beslöt också att hon ville fortsätta spela med Pekkös Gustaf och Nils Agenmark. Hon ville lära sig låtspel av dem. Det fortsatte i många år.

Det var först i slutet av 1990-talet som Ellika beslöt spela in en soloskiva där hon spelar Bingsjölåtarna på sitt eget sätt.

- Bingsjömusiken, och det jag säger gäller faktiskt all folkmusik, har formats av starka personligheter, musiker och kompositörer, som valt bort och lagt till. Genom hundratals år har musiken blivit som ett gott vin med djup färg och många lager, säger Ellika.

- Nu är det vi. Vi spelar och formar musiken och kopplar därigenom på en lång kedja genom tiderna, som Ale Möller formulerade det. Jag håller med honom om det. En tradition att lära sig av och inspireras av. Vi håller våra förfäder i handen, men det finns en utmaning. För att lämna kedjan vidare

frisk och levande måste vi skapa en ny länk från vår generation och vår tid, säger hon.

Tradition och nyskapande

- Det här är något vi folkmusiker tänker på och jobbar med ständigt. Balansen mellan tradition och eget uttryck, nyskapande. Det handlar om att förvalta ett kulturarv väl genom att lära sig språket men våga vara sig själv, våga utmana och förändra.

I slutet av 1960-talet drog en grön våg genom världen. Gräv där du står och gå tillbaks till dina rötter var två nyckelord. Inom folkmusiken i Sverige ledde detta till en renässans där lokala levande folkmusiktraditioner fick spridning långt utanför den lokala hemorten. Så var fallet med Bingsjömusiken. I Bingsjö fanns en obruten levande musiktradition och en polskedans som passade till låtarna. Detta är musik och dans som har rötter som går tillbaks till 1700-talet och tidigare.

Samtidigt var det så att den äldre traditionella folkmusiken överlevde framför allt på landsbygden. I städerna slog ny musik igenom med stor kraft under 1800-talet när Sverige industrialiserades. Sverige var i mitten av 1800-talet ett land dominerat av jordbruk och utvecklades sedan snabbt till ett industriland och då slog också ny musik igenom med stor kraft.

Landsbygden bevarade traditioner

Men på landsbygden levde den traditionella folkmusiken vidare. På 1950-talet spelade Sveriges Radio och sedan Sveriges Television in Bingsjömusiken. Producenten Matts Arnberg gjorde ett stort arbete med produktion av radio- och TV-program med traditionell äldre folkmusik från olika delar av landet.

1969 startade Bingsjöstämman som blev en av Sveriges största spelmanstämman och fortfarande är det. På 1970-talet hade Bingsjöstämman uppemot 40 000 besökare några år. Det var helt fantastiskt, berättar de som var där då.

Det var denna värld som Ellika kom i kontakt med 1979 när hon mötte Bingsjömusiken.

Även om Bingsjömusiken har fått stor spridning i Sverige och även till andra länder så finns det runt om i Sverige även andra obrutna spelmanstraditioner där spelsätt har bevarats och dagens generation har tagit till sig både musik och dans.

- De olika folkmusiktraditionerna utgör olika tårtbitar i vår gemensamma tårta, säger Ellika Frisell.